

Leokadia Styrz-Przebinda

PWSZ Krosno

EKWIWALENCJA POLSKICH CZASOWNIKÓW
PRZYJECHAĆ, DOJECHAĆ, ZAJECHAĆ
I CZASOWNIKÓW ROSYJSKICH ПРИЕХАТЬ, ДОЕХАТЬ, ЗАЕХАТЬ

W języku polskim i rosyjskim istnieją podobne środki językowe na określenie ‘przybycia na miejsce’, ‘dotarcia do pewnego punktu’ pieszo lub w inny sposób. Są to przedrostki *przy-*, *do-*, *za-* (ros. *при-*, *до-*, *за-*) dodawane do podstawy czasownikowej określającej sposób przemieszczania się (*iść*, *jechać*, *lecieć*, *płynąć* — *идти*, *ехать*, *лететь*, *плыть*) oraz odpowiednie przyimki¹. Jak wiadomo, środki te mogą się niekiedy dublować przy czasownikach ruchu, co stanowi przejaw redundancji (powtarzanie tej samej informacji). Wyraźnym tego przykładem na gruncie języka rosyjskiego, są czasowniki z przedrostkiem *до-*, które wymagają obligatoryjnie frazy o postaci *do+dopełniacz* (*до+родительный*): *доехать-доезжать до реки, до города, до конца* (analogicznie: *дойти-доходить до остановки, до вокзала, до адресата; доплыть-доплывать до берега; долететь-долетать до вершины*). W języku polskim nie jest to w tym wypadku jedyny schemat składniowy, fraza *do+dopełniacz* stanowi tylko jedno z możliwych wypełnień otwieranej pozycji składniowej. Na temat innego zakresu znaczeniowego polskiego i rosyjskiego przyimka *do* pisali Bogu-

¹ Te same środki w inny sposób wykorzystuje język serbski i chorwacki (podobnie słoweński, macedoński i bułgarski), w których w ogóle brak bezpośredniego odpowiednika polskiego *jechać* (z wyjątkiem *jahati*, gdy chodzi o jazdę konno). Czasowniki oznaczające ‘przybycie, dotarcie do celu jakimś środkiem lokomocji’ są tu tworzone nie od podstawy *jechać*, ale *iść*. W serbskim i chorwackim w rozpatrywanych tu kontekstach wystąpi więc czasownik *doći* (zob. hasło *jechać* choćby w: *Poljsko-hrvatski rječnik*. Red. W. Moguš, N. Pintarić). Wymienione języki słowiańskie są pod tym względem bliższe językom zachodnim, jak angielski czy niemiecki, gdzie mamy odpowiednio: *to reach*, *to arrive*, *to get to*, *to be coming* oraz *wohin gelangen*, *wo ankommen / einkehren*, *erreichen etwas*. Sam czasownik nie różnicuje tu sposobu przemieszczania się. Jedynie w znaczeniu: ‘podjechać gdzieś i stanąć, aby kogoś zabrać’ — istnieje w języku niemieckim osobny czasownik utworzony jednak od podstawy *fahren*, mianowicie *vorfahren*.

sławski i Karolak²: „W odróżnieniu od języka polskiego, rosyjski składnik **до** z dopełniaczem przy czasownikach oznaczających przemieszczanie jest używany wyłącznie w znaczeniu kresu, granicy. Tak na przykład zdania rosyjskie: *Мы едем в Варшаву* i *Мы едем до Варшавы* różnią się zasadniczo. W zdaniu drugim mowa jest o tym, że Warszawa stanowi punkt końcowy, kres podróży. Rosyjskiego składnika **до** z dopełniaczem należy więc używać jako odpowiednika polskiego *do* (z dopełniaczem) tylko wówczas, gdy ten ostatni oznacza granicę ruchu”.

1. *Мы решили доехать до центра на метро.*

W języku polskim w niektórych przypadkach *dojechać* może być odpowiednikiem *przyjechać* lub *podjechać*:

2. *Dojechali / przyjechali na miejsce przed czasem.*

Не udało się доjechać / подjechać так близко / под сам дом.

W rosyjskim można zastosować w tych kontekstach wyłącznie czasowniki *приехать*, *подъехать*, co również uwidacznia brak pełnej ekwiwalencji polskiego *dojechać* i rosyjskiego *доехать* (podobnie w metaforycznych konstrukcjach: *прийти к убеждению, к решению*, wobec: *дојść do wniosku / do przekonania*).

3. *Кто готов приехать на место первым?*

Подъехать к самому дому ему не удалось.

Brak także analogii gdy chodzi o postać przyimka we frazach typu: *приjechać do kogoś – приехать / заехать к кому*. Polskie *do* jest więc bardziej pojemne znaczeniowo i występuje w liczniejszych kontekstach, nie tylko w znaczeniu dotarcia do jakiejś granicy, ale i tam, gdzie odpowiada rosyjskim frazom *в Варшаву* oraz *к кому*.

Odnotujmy jeszcze, że w żadnym z porównywanych języków przy czasownikach ruchu nie zachodzi dublowanie przedrostka i przyimka *przy* (**przyjechać przy...*). W polszczyźnie może się powtarzać przedrostek i przyimek *pod* (*podjechać pod...*), podczas gdy w rosyjskim jest to niezwykle rzadkie³.

Natomiast powtarzanie za (nie zawsze jednak oznaczające dublowanie tej samej informacji) może mieć miejsce i w polskim i w rosyjskim, choć

² A. Bogusławski, S. Karolak 1973 — dalej [GRF], s. 160.

³ Czasem i dla Polaka mogą być zaskoczeniem różnice w podobnym, wydawałoby się, językowym obrazie świata widoczne na poziomie samych przyimków. „Rosyjskie połączenia ийти, бежать итп. под горы означая іść, бiec z горы (nie: pod górę.). Analogicznie ийти, бежать итп. под откос іść, бiec ze zbocza (po zboczu w dół), z насыпу. Np.: Поезд свалился под откос — Pociąg spadł z насыпу. [...] „W odróżnieniu od języka polskiego składnik под z biernikiem nie oznacza [na ogół — L.P.] zbliżenia do dolnej części wysokich przedmiotów. Połączenia z tym znaczeniem wprawdzie się niekiedy spotyka (dotyczy to zaledwie paru rzeczowników) [...] ale są one rzadkie [...]: из-под бурьяна под ноги подбегает канава. Мы подрулили под берег” [GRF], s. 162.

nie dotyczy tych samych sytuacji w obu językach. Bogusławski i Karolak stwierdzają ogólnie: „Składnika **за** z biernikiem często używa się przy czasownikach z przedrostkiem kierunkowym **за-**, np.: *заплыть, забежать, зайти* i in. [...] *...мы будем вместе купаться и заплывать за боны* [GRF], s. 161.

W polszczyźnie dublowanie przedrostka i przyimka o postaci *за* ma miejsce rzadko, wtedy tylko, gdy chodzi o znaczenie: ‘przemieszczając się, znaleźć się poza pewnym punktem’:

4. *Zajechał aż za most.*

Ciekawe, że w języku polskim ten sam czasownik *zajechać* — z innym tylko przyimkiem (*do* lub *za*) może więc określać w ruchu liniowym dotarcie zarówno do pewnego punktu jak i poza dany punkt. W polszczyźnie, inaczej niż w rosyjskim, istnieją bowiem konteksty, w których *zajechać* może być ekwiwalentem *przyjechać* i *dojechać*:

5. *Wreszcie przyjechali/zajechali/dojechali do Warszawy.*

W języku rosyjskim *заехать* nie może być takim ekwiwalentem ani *doехать*, ani *приехать*.

W słownikach rosyjskich powtarza się następujący zestaw znaczeń *заехать* — podaje je za [СРЯ]⁴; definicje tworzone są zwykle za pomocą innych czasowników przedrostkowych o tej samej podstawie:

I. *приехать ненадолго, побывать где-либо по пути, мимоездом*

— *за кем-чем*: *приехать куда-либо чтобы взять с собой кого-, что-либо*

— *въехать куда-либо*

II. *ухать далеко, в какие-либо, за какие-либо пределы, или ние туда, куда следует*

III. *подъехать не прямо, а со стороны, объезжая*

IV. *свернуть за что-либо, скрыться за чем-либо*

⁴ Przykłady dotyczące języka rosyjskiego oraz definicje, na które się powołuję, opatrzone są skrótowymi nazwami słowników, z których pochodzą: [БТС] — *Большой толковый словарь русского языка*. Red. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург 2000 oraz [СРЯ] — *чтеротомову Словарь русского языка*. Red. А. П. Евгеньева. Москва 198–1984, w którym znajdują się pełne cytaty z literatury pięknej (niekiedy skracane przeze mnie). Najobszerniejszym źródłem jest siedemnatostomowy słownik: [ССРЛЯ] — *Словарь современного русского литературного языка*. Москва–Ленинград 1948–1965. Przykłady rosyjskie, przy których nie podawałam lokalizacji, pochodzą z Internetu. W słownikach polskich znaczenia *zajechać* są definiowane następująco: ‘dojechać, dotrzeć dokąd jakimś pojazdem lub konno; przybyć na miejsce, zakończyć podróż’ [SJP] — *Słownik języka polskiego* Doroszewskiego; ‘jadąc dotrzeć do jakiegoś celu, przybyć jakimś środkiem lokomocji na miejsce, zakończyć podróż; przyjechać’ [SJP] *Słownik języka polskiego* Szymczaka; ‘jadąc, docierać do jakiegoś miejsca; przybywać gdzieś’ [SWJP] *Słownik współczesnego języka polskiego* Dunaja; ‘Jeśli jakaś osoba lub pojazd zajechały gdzieś, to jadąc przez pewien czas, dotarły tam’ [ISJP] *Inny słownik języka polskiego* Bańki.

Zwłaszcza to ostatnie znaczenie, czyli ‘jadąc, skręcić i skryć się, zniknąć za czymś’ (implikujące określony tor ruchu z punktu widzenia obserwatora pozostającego w punkcie wyjściowym) godne jest szczególnej uwagi, bo nie znajduje bezpośredniej analogii w języku polskim. Poza tym tylko w tym wypadku mamy do czynienia z typowym powtarzaniem przez przyimek informacji zawartej już w przedrostku:

6. *Заехать за гору / за угол. Самолёт залетел за тучу* [СРЯ].

Taka sama postać przedrostka i przyimka *за* występuje w rosyjskim jeszcze w innych sytuacjach, na przykład przy wyrażaniu odległości. Chodzi o konstrukcję składniową *за десять километров от города, за вёрсту отсюда*, w której po polsku występuje przyimek *o*, choć można go też pominąć: *o 10 km/10 km stąd*. Konstrukcje tego typu mogą sprawiać kłopot w tłumaczeniu, trzeba je oddawać w sposób opisowy, co widać w poniższych przykładach.

7. *Я должен был добраться на попутной машине за сто километров [...] и там сесть на самолет.* — *Musiałem dostać się okazją do miejsca oddalonego o sto km...*

Принесли его сюда, за тысячи верст, нелегкая из Харькова! — *Diabli go tu przynieśli z Charkowa, taki kawał świata (dosł.: ...z odległości tysięcy wiorst).*

Стало быть стоит только заехать за три тысячи вёрст, чтобы быть как мёртвым для прежних друзей. (Грибоедов) — *A więc wystarczą, żeby tylko odjechać o trzy tysiące wiorst i już się jest jakby zmarłym dla dawnych przyjaciół!* [GRF, s. 173–174].

Jeszcze inaczej jest w przykładach posiadających znaczenie: ‘przyjechać gdzieś (na krótko, w określonym celu) po kogoś, po coś’:

8. *Заехал за детьми/за деньгами.*

Fraza *за+narzędnik* jest tutaj odpowiednikiem polskiej frazy celowej *po+biernik* (analogicznie: *Сходи за ним, пусть идёт сюда; Сходи за хлебом*). W tym wypadku powtarzanie przedrostka i przyimka o postaci *за* nie jest więc związane z powtarzaniem informacji, bo znaczenie obu tych elementów jest różne (rozpatrywany przyimek odznacza się polisemią).

Wymagania składniowe w stosunku do czasownika *заехать-заезжать* przedstawiają się następująco⁵:

I. **куда?** в деревню, в лес, во двор (в+Винительный); на вокзал, на пристань (на+Винительный); к родителям (к+Дательный); за кем-чем? за покупками, за детьми,

II. **за что?** за угол, за гору.

W opisie znaczenia *заехать* zawsze znajdują się zwykle dodatkowe elementy, nie sam tylko fakt przybycia: ‘приехать ненадолго, побывать

⁵ Andrejewa-Georg, Tołmaczowa, 1980.

где-либо по пути, мимоездом’, а w [БТС] dodaje się od razu do tej definicji: ‘с какой-либо целью’, co pozwala włączyć tu także przykłady tego typu, со w punkcie 10:

9. *Зачем и с чем заехал к ней моряк.* [СРЯ]

Заехала домой, чтобы пообедать.

Едет мужик на машине из дальнего рейса, решил в город заехать.

Не вовремя заехал и крепко нетуда.

Podstawowe w języku polskim znaczenie *zajechać*, analogiczne wobec *przyjechać* – czyli ‘jadąc, dotrzeć na miejsce’ — nie występuje w przypadku jego rosyjskiego odpowiednika. Dlatego też są konteksty, gdzie po polsku można użyć wymiennie *zajechać* lub *przyjechać* (choćaż szczegółowa analiza semantyczna wykazałaby, że ich znaczenia nie są identyczne)⁶, podczas gdy po rosyjsku może wystąpić w nich tylko *приехать*:

10. *Zajechał (przyjechał) do domu w nocy; Zajechaliśmy (przyjechaliśmy) do Krakowa w sobotę o szóstej.*

Он приехал домой. Я приехал в Симбирск.

Jedno ze znaczeń odnotowywanych przez słowniki rosyjskie jest wprawdzie związane z dotarciem gdzieś, ale wcale nie do zaplanowanego z góry miejsca, a raczej przeciwnie:

— ‘уехать далеко, в какие-либо, за какие-либо пределы или не туда, куда следует’ [СРЯ], czyli ‘dotrzeć gdzieś daleko, często w nieznaną, poza jakieś granice, nie tam, gdzie trzeba’.

11. *Куда бы ни заехал путешественник в стране нашей — знакомая видится ему картина.* [СРЯ]

Druga cecha, która w istotny sposób różni czasownik *заехать* od jego polskiego odpowiednika, polega na tym, że może on mieć również znaczenie ‘wjechać’: *заехать в деревню, под деревья* [СРЯ]; *заехать в болото / в канаву* [БТС] — *wjechać do+dopełniacz / pod+biernik / w+biernik*. W języku rosyjskim istnieje oprócz tego również czasownik *въехать* (*в+винительный*): *въехать в деревню, в город, на мост* [CzRos]. Frekwencja *заехать* w znaczeniu ‘wjechać’ jest bardzo duża.

12. *Водитель перепутал дороги и заехал в тоннель метро.*

Вы заезжаете в гараж и вам надо точно рассчитать траекторию движения...

Gdy chodzi o znaczenie ‘przyjechawszy stanąć gdzieś, koło czegoś; podjechać’ (*Повóz zajechał!*), w rosyjskich słownikach akcentuje się w definicji zakrzywiony tor ruchu: ‘подъехать не прямо, а со стороны, объезжая’ (*Хайдар заехал с левой стороны* [СРЯ]).

⁶ W ISJP Bańki *przyjechać* zdefiniowano analogicznie do *zajechać*, ale z uściśleniem opisu miejsca przybycia: ‘Jeśli jakaś osoba lub pojazd przyjechały gdzieś, **zwłaszcza do miejsca, w którym jesteśmy**, to jadąc, znalazły się tam’.

Trzeba wspomnieć także, że istnieją pewne pozagramatyczne różnice, dotyczące funkcjonowania omawianego czasownika w obu językach. Wspólne dla obu języków znaczenie ‘przyjechawszy, zatrzymać się gdzieś, u kogoś na pewien czas’ posiada szczególny status z punktu widzenia rosyjskiej etykiety językowej. Dotyczy to tylko form niedokonanych drugiej osoby liczby pojedynczej i mnogiej, trybu rozkazującego; por. hasła *заезжай (-те)*, *заходи (-те)* w [TCPPE].

13. *Заезжайте к нам почаще!*

Jest to typowa, bardzo częsta formuła zaproszenia, stosowana przez Rosjan przy pożegnaniu kogoś, kto nie mieszka w tym samym miejscu (jednak bez konkretnego umawiania się)⁷. Jej mniej ekspresyjną odmianę — форма ненастойчивого приглашения — stosowaną tylko wobec partnera równego statusem (jak podaje [TCPPE], s. 169) stanowią formuły: *Заглядывайте к нам* (z kwalifikatorem *просторечное*); *Навещайте нас* — czyli ‘заходитие при случае’. Podobne polskie zwroty: *Zajdź kiedyś!* (w SJPSzym: ‘przechodząc obok, odwiedzić kogoś, wstąpić’), *Zajedźcie znów!*, *Zaglądnijcie do nas częściej!* czy bardziej potoczne: *Wpadnij znów kiedyś!* — nie wydają się tu pełnymi ekwiwalentami ani pod względem ekspresyjności ani stosowności użycia.

Wysoka frekwencja tych właśnie użyć znajduje odbicie w opisie słownikowym, choć niekonsekwentnie. W definicji *зайти* to znaczenie jest podane na pierwszym miejscu: *посетить, навеститься к кому* [СРЯ], jednak już w przypadku *заехать* znaczenie odnoszące się konkretnie do sytuacji odwiedzin — nie zostało odpowiednio wyodrębnione. Podobnie w [BTC], choć tę właśnie sytuację — zgodne z rosyjską etykietą zaproszenie — pokazuje tam już pierwszy przykład: *Будешь в Петербурге — заезжай!* [BTC].

Na płaszczyźnie bardziej sformalizowanej polskie jednostki leksykalne będące przedmiotem porównawczej analizy w tym artykule mają swój opis i określone miejsce w schemacie klasyfikacji czasowników odczasownikowych Wróbla [GWJP]; s. 543–544. Unaocznia on, że istotne cechy różnicujące je wynikają właśnie z faktu ich złożoności słowotwórczej⁸. Jako formacje kierunkowe nazywające zbliżanie się

⁷ Natomiast formuła *заходи(-те)* stosowana jest też przez Rosjan w innej sytuacji — przy powitaniu gości — jako standardowe zaproszenie do wejścia do pomieszczenia; jest więc homonimiczna, co zostało uwzględnione w opisie słownikowym w [TCPPE], s. 170: 1. Форма приглашения в гости: употр. обычно при прощании со знакомыми, живущими в одном городе, селе. 2. Приглашение хозяина гостю (посетителю) войти в помещение..

⁸ „Podstawową bazą derywacyjną dla formacji kierunkowych są czasowniki ruchu ukierunkowanego. [...] oznaczają one przemieszczanie się przedmiotu w jednym kierunku, ale nie określają go względem sytuantów przestrzennych. Tę precyzację, wzbogaconą punktem widzenia ruchu przedmiotu przez obserwatora, wnoszą formanty prefiksalne. [...] Znaczenia poszczególnych prefiksów narzucają derywatom konotację określeń kierunkowych (por.

przedmiotów zostały one następująco scharakteryzowane wśród innych ze względu na postać przedrostka:

przy — (*do + Gen*) — zbliżenie całkowite (ewentualnie połączenie) widziane z punktu docelowego (*przyjść, przyjechać, przylecieć, przybić, przycisnąć, przykleić itp.*),

do — (*do + Gen*) — zbliżenie całkowite (ewentualnie połączenie) do miejsca docelowego jako punktu granicznego (*dobiec, dopłynąć, donieść, dolać, dosypać, dobudować*),

za — (*do + Gen*) — zbliżenie do punktu docelowego widziane z punktu wyjścia (*zajechać, zanieść, zawlec*),

Bliskie z punktu widzenia omawianej tu tematyki mogą być jeszcze dwa typy derywatów kierunkowych (niektóre dają się nawet niekiedy stosować wymiennie: *wóz zajechał / podjechał pod dom*, choć nie oznacza to ścisłej odpowiedniości semantycznej):

pod — (*do+Gen / ku+Dat; też pod, przed+Acc*) — zbliżenie częściowe widziane z punktu docelowego (*podejść, podjechać pod / przed dom*),

nad — zbliżenie częściowe widziane z punktu docelowego, w którym znajduje się obserwator, z odcieniem oczekiwania (*nadbiec, nadjechać, nadlecieć*).

Tak więc zawarte już w samych przedrostkach różnice między analizowanymi czasownikami polskimi w ich podstawowym znaczeniu ruchu ukierunkowanego prowadzącego do dotarcia (lub zbliżenia się) do celu — sprawiają, że nie można mówić o ich pełnej ekwiwalencji, nawet jeśli dadzą się czasami używać wymiennie.

Z gramatycznego punktu widzenia omawiane leksemmy różnią się także pod względem charakteru tworzonych przez nie opozycji aspektowych⁹. Znaczenie poszczególnych par czasowników dokonanych i niedokonanych wpływa na przynależność do odpowiedniej klasy semantycznej, co obrazuje poniższe zestawienie:

Jechać — dojeżdżać — dojechać

Jechać — przyjechać/ przyjeżdżać

Jechać — zajechać/ zajeżdżać

Tylko w pierwszym przykładzie mamy do czynienia z ciągłością ruchu, zbliżanie się prowadzi do osiągnięcia celu. W pozostałych dwóch akcentowany jest tylko punkt końcowy, a forma oznaczająca iteratywność jest utworzona od dokonanej. Pierwszy czasownik należy więc do grupy telicznych i posiada regularną parę aspektową, dwa ostatnie czasowniki oznaczają zmianę skokową (por. semantyczna klasyfikacja czasowników w GWJP).

Gołąb 1967), której czasowniki podstawowe nie posiadają, a mogą mieć tylko luźne uzupełnienia o podobnym kształcie” [GWJP], s. 555–556.

⁹ Szerzej na ten temat Laskowski 1998, 1999.

Typowa dla nich opozycja aspektowa została opisana następująco: „Od niektórych czasowników perfectiva tantum oznaczających zmiany skokowe możliwe jest tworzenie czasowników niedokonanych [...] o znaczeniu iteratywnym. [...] Tego rodzaju sekundarne imperfectiva nie występują w znaczeniu kursywnym”. Natomiast w regularnych parach aspektowych typu *dojechać-dojeżdżać* „[...] czasownik niedokonany ma prymarnie dla aspektu niedokonanego znaczenie kursywne (obok zawsze możliwego sekundarnego znaczenia iteratywnego)” [GWJP, s.168–169].

Podobną problematykę na materiale rosyjskim bada Anna Zaliznjak — ze szczególnym uwzględnieniem charakterystycznego rosyjskiego czasownika oznaczającego dotarcie do celu — *добираться*¹⁰:

*У других глаголов движения с приставкой до- отсутствует не только актуально-длительное значение (Я сейчас дохожу, доезжаю, доплываю итп. до дома), но и имеющееся у глагола добираться дуративное значение, ср. *два часа доходил, доезжал, доплывал итп. (т.е. пары типа дойти/доходить, аналогично прийти/приходить, являются ‘трivialными’, см. Зализняк, Шмелев 2000: 56 [Введение в русскую аспектологию. Москва 2000 — L. S-P.].*

Trzeba wymienić również takie cechy gramatyczne różnicujące omawiane jednostki, jak możliwość tworzenia form imperatiwu oraz rzeczowników odsłownych. Na czasownik *zajechać* nałożone są ograniczenia w zakresie tworzenia form trybu rozkazującego:

14. **Zajedź do domu wcześniej!*

wobec: *Приедьз wcześniej до дому!; Dojedz do bramy!*

Natomiast w innym znaczeniu — ‘odwiedzić kogoś, wpaść przy okazji’ — w języku rosyjskim frekwencja tej właśnie postaci fleksyjnej staje się nawet bardzo wysoka z uwagi na szczególną rangę tej formy, dotyczącej rosyjskiej etykiety językowej (por. s. 4).

¹⁰ Autorka widzi analogię pomiędzy *доезжать* i *приезжать* : „Это [...] не объясняет запрета на обозначение прохождения финального участка пути при помощи форм типа *доезжать*. По-видимому этот запрет имеет ту же природу, что и аналогичный запрет для глаголов движения с приставками *при-* и *у-* (т.е. кроется в семантике приставки)”. Zaliznjak, Левонтина, Шмелев 2005, s. 100–101. Czasownik *добираться*, nie mający w polszczyźnie dokładnego odpowiednika, ma określoną charakterystykę słowotwórczą: „С точки зрения словообразовательной семантики глаголу *добираться* могут быть сопоставлены следующие парадигматические ряды:

1. *дойти, доехать, долететь, доплыть, добрести* итп. (до какого-то места) — глаголы со значением достижения цели перемещения в пространстве.

2. глаголы „достигательного” способа действия со значением достижения результата с трудом...

3. „[...] ряд глаголов образованных от основы *брать* и обозначающих разные аспекты перемещения” — tamże, s. 98.

W języku polskim istnieją obecnie rzeczowniki odsłowne *dojazd* i *przyjazd*, przy czym pierwsza z nich jest homonimiczna: może oznaczać czynność (*uciążliwość codziennych dojazdów*) albo drogę (*jedyny dojazd do fabryki*). Brak natomiast regularnej kategorialnie formy **zajazd*, która funkcjonuje w języku rosyjskim:

15. *Нужно было чем-нибудь объяснить свой заезд*. [СРЯ]

W polszczyźnie współczesnej mamy wprawdzie rzeczownik *zajazd*, ale tylko ze skonkretyzowanym znaczeniem — ‘hotel, gospoda, restauracja przydrożna’. Natomiast słynny *ostatni zajazd na Litwie* w eposie *Pan Tadeusz* pochodzi od innego, dawnego znaczenia czasownika *zajechać*: ‘podjąć zbrojną wyprawę, zająć siłą’¹¹.

Czasownik *przyjechać* jest najbardziej neutralny i ma po jednym znaczeniu w polskim i rosyjskim. W [СРЯ] *приехать* ma następującą definicję: ‘Прибыть куда-либо, достичь какого-либо места, передвигаясь на чем-либо’ (*приехать на поезде, приехать домой, приехать с работы*).

Dojechać ma tylko dwa znaczenia w rosyjskim — przenośne: ‘донять, допечь’ i dosłowne: ‘посредством езды добраться до места; прибыть, приехать’.

W języku polskim wyróżnia się trzy znaczenia z przybliżonymi parafrazami: ‘dojechać na miejsce, dotrzeć’; ‘dojeżdżać do pracy’ — tylko aspekt ndk; ‘dojechać do grupy w późniejszym terminie, dołączyć’. Zwykle podawane się dwa znaczenia metaforyczne: *dojechać komuś* — ‘uderzyć kogoś’ oraz ‘dopiec komuś’ — (w SJPSzym — *Dojechał mu swoim postępowaniem*). Czasownik *zajechać* jest w obu językach najbardziej wieloznaczny spośród trzech rozpatrywanych. W [ССРЛЯ] odnotowuje się jeszcze jedno znaczenie *заехать*, mianowicie jako czasownika mówienia: ‘Сказать что-либо невпопад’ (‘wyjechać, wyskoczyć z czymś’).

Zarówno w polskim, jak i w rosyjskim opisie słownikowym przyjęte jest definiowanie omawianych czasowników jeden przez drugi, co mogłoby sugerować ich synonimiczność. Rzeczywiste możliwości ich wymienności w tych samych kontekstach, nawet już w podstawowym znaczeniu — dotarcia do celu — podlegają licznym ograniczeniom, szczególnie w języku rosyjskim, gdzie *заехать* tworzy wyraźnie odrębną siatkę znaczeń.

Rozszerzona wersja referatu wygłoszonego 29 kwietnia 2008 roku na międzynarodowej sesji zatytułowanej *Culture, Language and Literature Across Border Regions* w Koszycach.

¹¹ Takie dygresje wydają się być dla filologa nieuniknione, bo, jak to pięknie wyraził Wojciech Chlebda, posługując się właśnie obrazem *przemierzania drogi*: „Droga przez tekst może przypominać marsz po ubitym trakcie [...]. Co jednak dla piechura jest prostym przemieszczaniem się z punktu A do punktu B, dla wędrowca może oznaczać posuwanie się naprzód, ale nawrotami [...] nasłuchiwanie głosów świeżych, ale i pobrzmiwających jeszcze ech głosów przeszłości [...]” Chlebda 2005, s. 9.

Literatura

- W. Andrejewa-Georg, W. Tołmaczowa: *Czasownik rosyjski. Składnia rzędu przyimkowa i bezprzyimkowa*. Warszawa: Wiedza Powszechna 1980.
- А.Г. Балакай: *Толковый словарь русского речевого этикета*. Москва: Астрель 2004.
- A. Boguslawski, S. Karolak: *Gramatyka rosyjska w ujęciu funkcjonalnym*. Warszawa: Wiedza Powszechna 1973.
- W. Chlebda: *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2005.
- Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, H. Wróbel. Warszawa: PWN 1998.
- R. Laskowski: *Aspekt czasowników przemieszczania (ukierunkowanego ruchu liniowego)*. W: *Z polskich studiów slawistycznych*. Seria IX. Warszawa: Wydawnictwo Energia 1998.
- R. Laskowski: *Czasowniki ruchu liniowego (czasowniki przemieszczania) w perspektywie kontrastywnej*. W: *Semantyka a konfrontacja językowa*. Red. Z. Greń i V. Kosseska-Toszewa. Warszawa: PAN Instytut Slawistyki 1999.
- Poljsko-hrvatski rječnik*. Red. M. Mogaš, N. Pintarić. Zagreb: Školska knjiga 2002.
- А. А. Зализняк, У. Б. Левонтина, А. Д. Шмелев: *Ключевые идеи русской языковой картины мира*. Москва: Языки славянской культуры 2005.

Leokadia Styrz-Przebinda

EQUIVALENCY POLISH VERBS *PRZYJECHAĆ*, *DOJECHAĆ*, *ZAJECHAĆ* AND RUSSIAN VERBS *ПРИЕХАТЬ*, *ДОЕХАТЬ*, *ЗАЕХАТЬ*

Summary

The article deals with three verbs — *zajechać*, *dojechać* and *przyjechać* — in Polish and Russian. The meaning, syntax and — partially — word-formational character is concerned here. Although the mentioned verbs seem to be very similar in both of the languages, the meaning is not totally the same. As for Polish, in some cases they can be used alternatively in specific syntactic contexts. In Russian, however, this concerns only two of those: *приехать* and *доехать*. It's also distinctive here that *заехать* does not have the basic meaning of *reaching the border*.

The work indicates as well ways of expressing that same meaning in other Slavonic languages, those that are more similar to Western ones. Polish and Russian language are analyzed more precisely concerning meanings created by prefixes in verbs dealing with move. The way of describing these verbs in dictionaries has also been included.

Leokadia Styrz-Przebinda

ЭКВИВАЛЕНТНОСТЬ ПОЛЬСКИХ ГЛАГОЛОВ *PRZYJECHAĆ*, *DOJECHAĆ*, *ZAJECHAĆ* И РУССКИХ ГЛАГОЛОВ *ПРИЕХАТЬ*, *ДОЕХАТЬ*, *ЗАЕХАТЬ*

Резюме

В статье рассматривается эквивалентность глаголов движения: *приехать*, *доехать*, *заехать* в русском и польском языках. Несмотря на внешнюю схожесть в контекстном

употреблении обнаруживаются существенные различия в лексическом значении приведенных глаголов. Они отчасти вытекают из различий в морфологической и синтаксической структуре русского и польского языков. Кроме того прагматический аспект употребления глагола *zaexatʹ* обуславливает существование значительно более развитой системы семантических связи в русском языке по сравнению с польским языком. Особое внимание посвящается лексикографической разработке приведенных глаголов.